

مطالعه‌ی تطبیقی ادراک و الگوی فدراسیون روسیه در مدیریت

بحران‌های سوریه و اوکراین بر اساس مدل مکعب بحران

محمدجواد فتحی - دانشجوی دکتری علوم سیاسی، گرایش آینده‌پژوهی مطالعات انقلاب اسلامی،

دانشکده علوم انسانی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران

محمدجواد موسی نژاد - دانش‌آموخته دکتری علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، تهران،

ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۳/۰۹

چکیده

بحران‌های سوریه و اوکراین منافع و امنیت فدراسیون روسیه را در خاورمیانه و شرق اروپا در معرض خطر قرار داده است، به همین دلیل این کشور گریزی از مدیریت تحولات ندارد. از زمره مدل‌های نظری که سعی بر آن است تا ادراک و الگوی مدیریتی فدراسیون روسیه بر اساس آن تحلیل شود، مکعب بحران است. نوشتار حاضر در پی پاسخ به این پرسش است که با توجه به مدل مکعب بحران، ادراک فدراسیون روسیه نسبت به بحران‌های سوریه و اوکراین چگونه بوده و با استفاده از چه سازوکارهایی اقدام به مدیریت تحولات کرده است؟ سه مؤلفه‌ی محوری مدل مکعب بحران، عنصر تهدید، زمان و مقدار آگاهی است. از سوی دیگر کنشگران هنگام رویارویی با وضعیت‌های بحرانی غالباً سه الگوی مدیریت نرم‌افزای، سخت‌افزای و هوشمند را گزینش می‌کنند. فرضیه پژوهش این است که با توجه به اینکه در بحران اوکراین از جانبی سطح تهدید شدید بوده، زمان پاسخ‌گویی کم و میزان غافلگیری در سطح بالایی قرار دارد، لذا ارزش‌های اساسی روسیه در نقطه A مکعب مورد تهدید جدی می‌باشد، از همین روی الگوی مدیریت هوشمند با تأکید بر رویکرد تهاجمی و نظامی در دستور کار قرار گرفته است. از سوی دیگر بواسطه اینکه تحولات سوریه ذیل بحران‌های کند یا بطئی تعریف می‌شود و در نقطه C مکعب قرار دارد، میزان تهدید خفیف بوده، زمان زیادی جهت پاسخ‌گویی در اختیار قرار است و البته میزانی از غافلگیری نیز وجود دارد، لذا امنیت سرزمینی و ارزش‌های حیاتی فدراسیون روسیه به صورت مستقیم تحت خطر نیست، بنابراین الگوی مدیریت هوشمند با تمرکز بر اهرم‌های نرم‌افزای انتخاب شده است. این پژوهش به روش تطبیقی صورت گرفته و محل رجوع به داده‌ها، اسناد و منابع معتبر کتابخانه‌ای است.

واژه‌های کلیدی: فدراسیون روسیه، اوکراین، سوریه، مکعب بحران، مدیریت بحران.

۱. مقدمه

یکی از معضله‌های اصلی و پایدار نظام بین‌الملل بحران آفرینی برخی کنشگران و تلاش دیگر کشورها جهت حفظ صلح و ثبات در جغرافیای سرزمینی متحدان است. در همین رابطه باید بیان داشت که در عرصه جهانی کشورها به یک میزان قادر به مهار بحران‌ها نیستند، بلکه مواردی نظیر وجود پتانسیل سیاسی، نظامی و اقتصادی، نزدیکی یا دوری به کانون بحران و سطح روابط کشورها، تعیین‌کننده‌ی توانایی و موفقیت آنها در کنترل و مهار بحران‌ها است. کنش یا رویکرد فعالانه و واکنش یا نگرش انفعالی در هنگام وقوع بحران‌ها تا حدی زیادی با ادراک و فهم کنشگران ذی‌نفع و ذی‌نفوذ نسبت به میزان تهدید علیه ارزش‌های حیاتی خود، زمان پاسخ‌گویی، میزان پیش‌بینی‌پذیری یا غافلگیری، پیوند تنگاتنگ و معناداری دارد. دو کشور اوکراین و سوریه به مثابه پایگاه‌های سنتی نفوذ فدراسیون روسیه از سال ۲۰۱۰ تاکنون دچار نا آرامی شده‌اند و این مسئله منافع این کشور را در معرض تهدیدات جدی قرار داده است. از سوی دیگر مجموعه‌ی غرب به ویژه آمریکا و کشورهای اروپایی نظیر فرانسه و انگلستان بواسطه اینکه چنین بحران‌هایی به صورت مستقیم منافع و سرزمین آنها را تهدید نمی‌کند و مهم‌تر اینکه به لحاظ مالی برای آنها آورده‌هایی را نیز در پی دارد، امتداد و تسریع در روند بحران‌ها را سناریوی مطلوبی قلمداد می‌کنند. از همین روی است که فدراسیون روسیه گریزی از انجام اقدامات هوشمندانه و پرهیز از رویکرد انفعالی در راستای مدیریت تحولات ندارد؛ چرا که فرسایشی شدن درگیری‌ها بیش از هر چیزی خسارات زیادی بر روسیه تحمیل می‌کند. شایان ذکر است که از جمله دلایل مهمی که باعث شده تا نگارنده فدراسیون روسیه را جهت مطالعه موردی انتخاب کند، ذی‌نفع و ذی‌نفوذ بودن این کشور در هر دو بحران است، همچنین وجوه اشتراک فراوانی از نظر رفتارهای فرهنگی - اجتماعی، ساختار سیاسی، اقتصادی و گستره جغرافیایی دو کشور به چشم می‌خورد، در خصوص بسترها و دلایل شروع و تداوم بحران‌ها نیز مشابهت‌های جالب توجهی قابل احصاء و تبیین است. منتها باید توجه داشت که تحولات حادث در دو کشور به صورت یکسان برای روسیه حائز اهمیت نیست، بلکه منطق امنیتی و درس‌ها و عبرت‌های تاریخی حکم می‌کند که روس‌ها اهمیت به مراتب بیشتری برای سرزمین‌های پیرامونی و به تعبیری پویش‌های امنیتی

شرق اروپا، آسیای مرکزی و قفقاز قائل باشند. نوشتار حاضر در پی پاسخگویی به این سؤال است که با توجه به مدل مکعب بحران، ادراک فدراسیون روسیه نسبت به بحران‌های سوریه و اوکراین چگونه بوده و با استفاده از چه سازوکارهایی اقدام به مدیریت تحولات کرده است؟ سازماندهی پژوهش به این صورت است که در وهله اول ادبیات نظری ارائه می‌شود، سپس متغیرهای اصلی پژوهش از جمله علل مبنایی شروع و تداوم بحران‌های سوریه و اوکراین، مصادیق اصلی اهمیت کشور سوریه و اوکراین برای روسیه و ادراک و الگوی مدیریتی بحران‌های فوق توسط روسیه با رویکرد تبیین محور مورد شرح غنی قرار می‌گیرند، در مبحث آخر نیز با اعتنا به الگوی مکعب بحران و نگرش تطبیقی، موارد اختلاف و افتراق سیاست خارجی روسیه در دو بحران، احصا می‌گردد.

۲. روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع کیفی و بر اساس تطبیق موارد انتخاب شده با نظریه است. از آنجا که در مطالعات تطبیقی توصیف غنی رویدادها و مسائل، بر تبیین و تطبیق موارد انتخاب شده اولویت دارد، لذا در این پژوهش ذیل فراز اول متغیرهای اصلی به شیوه‌ی توصیفی - تحلیلی مذاقه و شرح داده می‌شوند، سپس با تمرکز بر رویکرد تطبیقی، کشف و معرفی موارد اختلاف و افتراق سیاست خارجی روسیه در دو بحران در دستور کار قرار می‌گیرد. لازم به ذکر است که محور اصلی گردآوری داده‌ها نیز اسناد و منابع معتبر کتابخانه‌ای و اطلاعات و داده‌های دقیق و روزآمد است.

۳. مباحث نظری

۳-۱. مکعب بحران

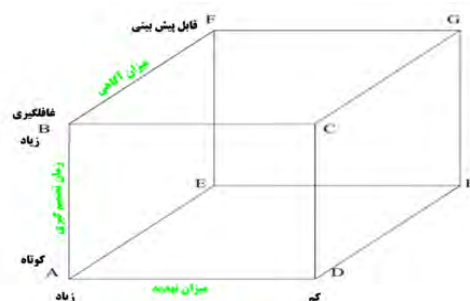
تحلیل بحران‌های بین‌المللی بر اساس مدل نظری مکعب بحران^۱ یکی از روش‌های فهم بحران‌ها به شمار می‌رود. شارح اصلی این مدل چارلز هرمان^۲ است. در این مدل از یک سو کنش و واکنش کنشگران ذی‌نفع و ذی‌نفوذ مورد مطالعه قرار می‌گیرد، از جانب دیگر نوع واکنش

1.Crisis Cube

2.Charles Hermann's

تصمیم‌گیرندگان نیز به خوانش، ادراک و تصورات آن‌ها از وضعیت حادث شده بستگی دارد. در مدل معکب بحران به صورت هم‌زمان سه ویژگی تهدید، آگاهی و زمان^۱ مورد توجه قرار می‌گیرد (Herman, 1969:55). در خصوص عنصر تهدید از دو متغیر کم و زیاد یا خفیف و شدید استفاده می‌شود. به این معنا که آیا تهدید کم است یا زیاد؛ هر چه ارزش‌های مورد تهدید مهم تر و تهدید متوجه آن نیز شدیدتر باشد، احتمال بحرانی تلقی کردن یک حادثه نیز بیشتر خواهد بود. در مکعب بحران سطح آگاهی به رخداد و معضله رخ داده نیز نقش بسزایی در تخمین برآورد خطر دارد. در این خصوص از دو قابل پیش‌بینی یا غافلگیری استفاده می‌شود. لازم به ذکر است که غافلگیری شکافی بین زمانی است که بازیگر انتظار دارد حادثه‌ای رخ دهد و زمانی که آن حادثه واقعاً رخ خواهد داد یا به تعبیر دیگر وقوع تهدید هنگامی که ما انتظارش را نداریم (Hosseini, 2006:26). منظور از اینکه در برابر تهدید غافلگیر شده‌ایم این است که تهدید توسط بازیگری غیر از آنکه ما انتظارش را داشتیم، به اجرا درآمده است، یا اینکه ممکن است آماجی غیر از آنچه پیش‌بینی می‌کردیم مورد تهدید واقع شده باشد، همچنین ممکن است تهدید با ابعادی غیر از آنچه احتمال می‌دادیم بروز یافته باشد. به طور کلی می‌توان موضوعات مطرح در مؤلفه غافلگیری را این‌گونه بیان کرد که کدام بازیگری (با چه عنصری)، همراه با کدام متحد (عناصر هم‌افزایی)، کی، کجا، تا چه مدتی و کدامین ارزش ما را با چه شیوه، ابزاری، با چه شدت و ابعادی تهدید می‌کند؟ (Hosseini, 2006:35). در مدل معکب بحران مسئله‌ی زمان نیز از اهمیت تعیین‌کننده‌ای برخوردار است. مقصود از زمان محدودیت و کمبود وقت جهت تصمیم‌گیری و مقابله با وضعیت تهدید کننده است. زمان موسع، بحرانی تلقی کردن یک وضعیت را به میزان زیادی کاهش خواهد داد و بالعکس به هر مقداری که کنشگران در تنگنای زمانی قرار گیرند هراس آنها افزایش پیدا می‌کند. شکل (۱) نشان دهنده نمودار وضعیت بحران است.

شکل (۱): نمودار مکعب بحران

Source: (Herman, 1969:417)

۳-۲. وضعیت کاملاً بحرانی^۱

بحرانی که در این نقطه و یا اطراف آن قرار دارد، منافع و اهداف حیاتی بازیگر را معرض تهدید جدی قرار داده و سطوح بلند تصمیم‌گیری در مورد آن اتخاذ می‌گردد. مدت زمان جهت مشورت و اقدامات بوروکراتیک وجود ندارد و بازیگران با فقدان اطلاعات مؤثق و طرح از قبل آماده شده جهت کنترل بحران مواجه هستند.

۳-۳. بحران‌های نوظهور^۲

در چنین بحران‌هایی منافع و اهداف بنیادین بازیگر مورد تهدید قرار می‌دهد، منتها به دلیل اینکه وقت کافی در اختیار بازیگران است، گزینه‌های راهبردی زیاد در دست است و سطوح میانی و خرد تصمیم‌گیری با مشورت با سطوح بلند اقدام می‌کنند. در این نوع بحران‌ها، رسیدن به اجماع به دلیل تعدد طرح‌ها و گزینه‌ها پیچیده و مشکل است.

۳-۴. بحران کند یا بطئی^۳

در این نوع بحران‌ها به دلیل اینکه وقت کافی در اختیار تصمیم‌گیرندگان است، آنان می‌توانند به اقدامات بوروکراتیک و مشورتی دست بزنند. به دلیل اینکه تهدید خفیف است و زمان هم برای تصمیم‌گیری بلند است، این موضوع طی اقدامات بوروکراتیک رد و بدل شده و طرح‌های زیاد مطرح می‌شوند.

1. Crisis Situation
2. Innovation Crisis
3. Inertial Crisis

۳-۵. بحران ویژه یا موردی^۱

در چنین بحران‌هایی طرح‌ها از قبل تهیه شده و زمان کافی جهت مشورت وجود ندارد، از سوی دیگر اطلاعات باید زود به دست آیند. هدف اساسی در مدیریت این نوع بحران‌ها این است که باید طوری مدیریت شوند تا به مرحله بعد صعود ننمایند. سرعت عمل در مدیریت این نوع بحران‌ها اصلی تعیین‌کننده‌ای به شمار می‌رود و بایستی قبل از اینکه اوضاع بحرانی و پیچیده شود، تصمیم اتخاذ شود (Ghaempanah, 2006:25).

۳-۶. بحران انعکاسی^۲

در این نوع بحران‌ها تهدید شدید است، اما طرح‌هایی برای مدیریت آن‌ها از قبل وجود دارد؛ یعنی بازیگران با توجه به شاخص‌های رفتاری خاص، از قبل پیش‌بینی می‌کردند که با چنین بحرانی مواجه خواهند شد و به همین دلیل طرح‌هایی جهت مدیریت آن ساخته‌اند. مدیریت این نوع بحران‌ها همانند بحران‌های شدید است؛ یعنی منافع و اهداف حیاتی بازیگر را مورد تهدید قرار داده و سطوح بلند تصمیم‌گیری در مورد آن تصمیم اتخاذ می‌کنند. مدت‌زمان برای مشورت و اقدامات بوروکراتیک وجود ندارد. در این نوع بحران‌ها، به تصمیم‌گیرندگان سطوح میانی و خرد نیز نقش داده می‌شود؛ البته در مرحله تدوین طرح که قبل از بحران طراحی می‌شود (Herman, 1969:418-419).

۳-۷. بحران عمدی یا برنامه‌ای^۳

درجه تهدید در این نوع بحران‌ها شدید است و طرح از قبل آماده شده برای مدیریت آن وجود دارد. به دلیل اینکه بازیگر فرصت و زمان کافی برای مدیریت آن در اختیار دارد، امکان مشورت و بررسی جوانب آن نیز وجود دارد.

۳-۸. بحران عادی^۴

در بحران‌های عادی درجه تهدید خفیف و زمان برای تصمیم‌گیری بلند است و طرح‌هایی هم

---

1. Circumstantial Crisis

2. Reflexive Crisis

3. Deliberative Crisis

4. Routinized Crisis

برای مدیریت آن از قبل وجود دارد. سیاستمداران همه روزه با این نوع وضعیت مواجه هستند. عموماً دو نوع راه‌حل برای مدیریت آن‌ها وجود دارد از یک طرف متولیان امر از تجارب قبلی استفاده می‌کنند و دوم اینکه با توجه به زمان و شرایط، طرح جدید ریخته می‌شود و پایش و پویایی جدی جهت یافتن راهکارهای جدید انجام می‌شود.

۳-۹. بحران اداری^۱

در بحران‌های اداری درجه تهدید خفیف و زمان جهت تصمیم‌گیری اندک است و طرح‌های از قبل تهیه شده موجود است و مضاف اینکه تصمیم‌گیرندگان احساس تهدید نمی‌کنند و به همین خاطر سریع دست به اقدام نمی‌زنند. باید توجه داشت که همین مسئله سبب می‌گردد تا این بحران فراموش شده و بعدها به سمت شدت بیشتر تهدید انتقال یابد (Herman, 1969:416-420). در مجموع هشت وضعیت احتمالی مکعب بحران را می‌توان در جدول (۱) احصا کرد.

جدول (۱): هشت وضعیت احتمالی مکعب بحران

ردیف	نوع بحران	سطح بحران	تهدید	زمان اقدام	آگاهی
۱	وضعیت بحرانی شدید	A	شدید	کم	غافلگیری
۲	بحران نوظهور	B	شدید	زیاد	غافلگیری
۳	بحران کند	C	خفیف	زیاد	غافلگیری
۴	بحران مبتنی بر وضعیت	D	خفیف	کم	غافلگیری
۵	بحران انعکاسی	E	شدید	کم	قابل پیش‌بینی
۶	بحران برنامه‌ای	F	شدید	زیاد	قابل پیش‌بینی
۷	بحران عادی	G	خفیف	زیاد	قابل پیش‌بینی
۸	بحران اداری	H	خفیف	کم	قابل پیش‌بینی

Source: (Hermann, 1969:415)

بر اساس سه مولفه‌ی تهدید، زمان و میزان آگاهی، کنشگران ذی‌نفع و ذی‌نفوذ غالباً سه شیوه نرم‌افزاری (میانجی‌گری کشورها به صورت منفرد یا از طریق سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای، فشارهای غیرنظامی چون تحریم‌های اقتصادی، مذاکرات دیپلماتیک رسمی و غیررسمی دوجانبه

1. Administrative Crisis

2. Software

و چندجانبه، تحریک اقلیت‌های قومی، زبانی و مذهبی، اهرم‌های تبلیغی و رسانه‌ای) و فنون سخت‌افزاری^۱ (طرق خشونت‌آمیز مانند جنگ تمام‌عیار و مداخله نظامی و برخوردهای کوچک و کم دامنه نظامی، کمک‌های تسلیحاتی، لجستیکی و اطلاعاتی) و تلفیقی یا هوشمند (استفاده هم‌زمان از ابزارهای سخت و نرم نظیر مداخلات نظامی در کنار استفاده از کانال‌های سیاسی و دیپلماتیک) را جهت مدیریت بحران آبه کار می‌برند. کشورها بر حسب امکانات، محدودیت‌ها و مقادورات داخلی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، طیفی از این اهرم‌ها را جهت کنترل بحران‌ها گزینش و انتخاب می‌کنند (Dayton, 2009:2).

۴. ادبیات و پیشینه پژوهش

ادبیات پژوهش یکی از بخش‌های ضروری است که هدف از بررسی و ارائه آن آشنایی با روش کار و نتایج دیگر پژوهش‌های صورت پذیرفته می‌باشد. در خصوص بحران‌های سوریه و اوکراین و سیاست خارجی روسیه در آن تحقیقات عمده‌ای صورت گرفته است. در منابع داخلی می‌توان به سیاست خارجی روسیه در قبال بحران سوریه: ریشه‌ها، اهداف و پیامدها: ۲۰۱۲ - ۲۰۱۱ (Adami and Akharalldin, 2013)، راهبرد روسیه در بحران سوریه (۲۰۱۴ - ۲۰۱۱) (Sotoudeh and Ismaili, 2016)، واکاوی علل حضور روسیه در بحران سوریه (Kiani and Khan, 2013)، واکاوی نقش آفرینی و سیاست‌های فدراسیون روسیه در قبال بحران سوریه (Sheikh al-Islam and Beigi, 2013)، سیاست خارجی روسیه در قبال اوکراین: گریزناپذیری بحران (Daheshyar, 2014)، تبیین سیاست خارجی روسیه در قبال بحران اوکراین از منظر واقع‌گرایی ساختاری تدافعی (Torabi and Kiani, 2014)، تبیین سیاست خارجی روسیه در قبال بحران اوکراین از منظر رئالیسم کلاسیک (Torabi and Saremi, 2016) اشاره داشت، و ذیل ادبیات خارجی منابعی همچون از جنگ سرد تا جنگ شهری: ۷۵ سال روابط بین روسیه و سوریه (Lund, 2018)، بازگشت روسیه به خاورمیانه: آیا قلعه‌ی شنی خواهد ساخت (Popescu and Stanislav, 2018)، روابط روسیه و سوریه در طول بحران سوریه (Borah, 2017)، در سایه

---

1. Hardware

2. Crisis Management

خرس: مداخله روسیه در سوریه (Kainikara, 2018)، روابط روسیه و غرب در پرتو بحران اوکراین (Alcaro, 2015)، تنش بین روسیه و اوکراین در چارچوب تغییرات ژئوپلیتیکی (Paskov et al, 2017)، چرا غرب مقصر بحران اوکراین است: توهامات لیبرال‌ها که پوتین را تحریک کرد (Mearsheimer, 2014). مطالعه ادبیات پژوهش نشاگر این است که غالب این پژوهش‌ها بر روی علت‌یابی و دلایل بحران‌های سوریه و اوکراین و چرایی مداخله روسیه تمرکز نموده و به میزان کمتری بر روی الگوی مدیریتی این کشور و نحوه پیاده‌سازی آن تأکید کرده‌اند، نکته دیگر اینکه در منافع بررسی شده کار پژوهشی عمده‌ای در خصوص مکعب بحران و بررسی تحولات مذکور با بهره‌گیری از این رویکرد تحلیلی انجام نشده است، نکته دیگر اینکه تاکنون در منابع داخلی و خارجی با نگرش تطبیقی و مقایسه‌ای، سیاست خارجی روسیه در بحران‌های سوریه و اوکراین مورد مذاقه قرار نگرفته است. به همین خاطر پژوهش حاضر به دلیل تأکید و تمرکز هم‌زمان روی سه موضوع مکعب بحران، مطالعه تطبیقی و چگونگی پیاده‌سازی الگوی مدیریتی روسیه، جدید و متفاوت با سایر تحقیقات است.

۵. یافته‌های تحقیق

۵-۱. بحران سوریه

کشور سوریه در منطقه‌ی آسیای غربی واقع شده و به عنوان مرکز ارتباطات سه قاره آسیا، آفریقا و اروپا شناخته می‌شود. موقعیت ژئوپلیتیکی سوریه، این کشور را در نقطه اتصال خاورمیانه نفت‌خیز با اروپای صنعتی تبدیل نموده است. کشور سوریه بازیگری ذاتاً ژئوپلیتیک محور است که تلاقی سه عامل، واقع شدن در منطقه استراتژیک خاورمیانه، قرار گرفتن بر کناره شرقی دریای مدیترانه و برخورداری از ۱۸۶ کیلومتر ساحل و همسایگی با فلسطین، لبنان، عراق و ترکیه، به وضوح اهمیت ژئوپلیتیکی و نقش راهبردی این کشور در مناسبات منطقه‌ای و بین‌المللی را نمایان می‌سازد. به همین دلیل بسیاری از کارشناسان بین‌المللی، سوریه را «بزرگ‌ترین کشور کوچک جهان» می‌نامند (Ayorloo, 2011: 56). متنها این کشور اکنون دچار بحران گردیده است. جرقه بحران سوریه از جایی زده شد که طی آن تعدادی دانش‌آموز از خانواده‌های قشر پایین و عموماً فقیر جامعه با نوشتن شعارهای ضدحکومتی بر در و دیوارهای چند شهر از جمله درعا و

۵-۲. دلایل اهمیت سوریه برای فدراسیون روسیه

۵-۲-۱. سیاسی

روس‌ها امروزه نسبت به این مسئله واقف هستند که ورود به جغرافیای دیگر کشورهای عربی که اکثراً متحد آمریکا هستند به راحتی امکان‌پذیر نیست؛ در صورت سقوط دولت بشار اسد و روی کار آمدن نظام غرب‌گرا، نفوذ این کشور در خاورمیانه تنگ‌تر خواهد شد. از این نظرگاه حفظ نظام فعلی سوریه سبب تداوم نفوذ در گستره خاورمیانه می‌گردد (Malashenko, 2013:3).

۵-۲-۲. امنیتی

مسائل امنیتی انگیزه و توجیه روسیه برای اقدام‌های بین‌المللی را افزایش داده است (Koulaei and Abedi, 2017:20). حضور مبارزاتی از ایالات خودمختار روسیه نظیر چچن و داغستان در سوریه در کنار نگرانی از سقوط دولت مرکزی دمشق، هراس مقامات کرملین از گسترش اندیشه‌های سلفی و تکفیری به سوی آسیای مرکزی را دو چندان ساخته است. لذا روس‌ها به جای پیکار با این عناصر در جغرافیای پیرامونی، در تلاش هستند تا با این معضله‌ی امنیتی در خاورمیانه مبارزه کنند.

۵-۲-۳. نظامی و استراتژیکی

اهمیت نظامی سوریه برای مسکو را می‌توان از لحاظ پایگاه نظامی طرطوس^۱ و استقرار ناوگان دریایی روسیه در این بندر دانست. بندر طرطوس واقع در دریای مدیترانه تقریباً در ۲۵ کیلومتری مرز سوریه با لبنان قرار دارد. این بندر تنها پایگاه دریایی روسیه در خاورمیانه به شمار می‌آید که پس از فروپاشی شوروی تاکنون حفظ شده است (Harmer, 2012:1).

۵-۳. مدیریت بحران سوریه

مطابق الگوی مکعب بحران روس‌ها هنگام مدیریت بحران‌ها هم‌زمان سه مولفه میزان تهدید، زمان در اختیار و سطح آگاهی نسبت به تاکتیک‌ها و استراتژی و زمان و مکان دقیق عملیات رقبا را مورد کنکاش قرار می‌دهند. متنها در وهله اول روی مؤلفه‌های تهدید و زمان تمرکز دارند و

از این نظرگاه هنگام سنجش بحران سوریه به واسطه‌ی عدم وجود تهدید مستقیم علیه امنیت سرزمینی این کشور و وجود زمان زیاد به منظور پاسخگویی به بحران، در ابتدا الگوی مدیریت نرم افزاری و حل سیاسی بحران را مطلوب قلمداد کردند. منتها وجود عنصر عدم آگاهی کامل از طرح عملیات رقبا و گروهک‌های تروریستی که بعضاً تا سرحد عملیات نهایی جهت سقوط بشار اسد در دمشق پیش رفتند، مدیریت نرم را کافی ندانسته و ضمن جلوگیری از اعزام یگان‌های پیاده نظام خود به صورت گسترده و پیاده سازی آنها در صحنه‌های پر مخاطره‌ی نبرد تن به تن، تهاجم هوایی را در دستور کار قرار داد. به طور کلی روسیه به چهار طریق زیر بحران سوریه را مدیریت نموده است:

۱-۳-۵. سیاسی - دیپلماتیک

روسیه از زمان آغاز بحران سوریه تلاش کرده تا از طریق بهره‌گیری از اهرم‌های دیپلماتیک و میانجی‌گری بین طرف‌های درگیر، ضمن متقاعد کردن آنها، بحران مزبور را یک مسئله داخلی جلوه دهد تا از این طریق جلوی مداخله نظامی غرب در این کشور را بگیرد. آنها هرگونه مداخله نظامی، تفرقه‌افکنی مذهبی، فعالیت‌های تروریستی و خشونت را محکوم نموده‌اند. مصادیق مهم مدیریت سیاسی - دیپلماتیک عبارتند از:

الف) وتوی قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل: رهبران سیاسی سوریه برای کنترل تهدیدات تلاش می‌کنند تا از حمایت‌های بین‌المللی برخوردار باشند. این گونه حمایت‌ها از طرف روسیه و چین در سطح بین‌المللی به ویژه در شورای امنیت سازمان ملل انجام می‌گردد (Mossalanejad, 2014:90). از این نظرگاه اقدامات روسیه در سازمان ملل متحد به ویژه مخالفت با قطعنامه‌های ضد سوری، از مصادیق برجسته مدیریت بحران سوریه محسوب می‌شود. روسیه از ابتدای بحران، مخالف جدی دخالت مجموعه‌ی غرب در امور سوریه و سرنگونی ساختن دولت بشار اسد بوده است؛ زیرا این موضوع را از یک سو به زیان دولت مرکزی سوریه و از سوی دیگر به زیان منافع خود در منطقه‌ی خاورمیانه قلمداد می‌کند. در همین راستا روس‌ها به همراه چین پیش‌نویس دو قطعنامه ضد سوری را یک‌بار در ۴ اکتبر ۲۰۱۱ و بار دوم در تاریخ ۴ ژانویه ۲۰۱۲ وتو کرده و آنها را یک‌جانبه و غیر متوازن دانست. نقش مسکو در این خصوص

زمانی برجسته می‌شود که بدانیم شورای امنیت سازمان ملل متحد با استفاده روسیه و چین از امتیاز حق وتو تاکنون موفق به اقدام نظامی گسترده‌ای علیه سوریه نشده است (Lynch, 2012:4). در همین راستا گنادی گتیلوف^۱ معاون وزیر امور خارجه روسیه می‌گوید که: «پیش‌نویس قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد برای ما غیرقابل قبول است و چنانچه آن را به رأی بگذارند، بدون شک ما آن را وتو خواهیم کرد» (Thegurdian, 2012). بحث برانگیزترین نکته در مورد قطعنامه‌های شورای امنیت پس از وقوع حملات شیمیایی در منطقه غوطه شرقی دمشق عینیت یافت. مسئله غوطه^۲ در سال ۲۰۱۳ یک سری حملات شیمیایی بود که در تاریخ ۲۱ اوت ۲۰۱۳ در منطقه غوطه در استان ریف دمشق رخ داد. بسیاری از بازیگران ضد سوری از جمله فرانسه و آمریکا با به راه انداختن موج جنگ‌طلبی در صدد بودند با تصویب قطعنامه‌ای ذیل فصل هفتم منشور سازمان ملل متحد، مجوز استفاده از زور و حربه نظامی علیه سوریه را اخذ کنند. ولادیمیر پوتین^۳ در راستای مخالفت با طرح حمله نظامی ایالات متحده آمریکا و متحدانش جهت اقدام نظامی در سوریه می‌گوید: «قانون هنوز قانون است و ما باید از آن دنباله‌روی کنیم، چه برای ما مطلوب باشد و چه برای ما نفرت‌انگیز باشد و از آن خوشمان نیاید. بر طبق قوانین بین‌المللی بهره‌گیری از زور فقط باید در جهت دفاع از خود و یا باید با تصمیم شورای امنیت سازمان ملل متحد صورت پذیرد. در غیر این صورت هرگونه اقدامی خارج از چارچوب منشور سازمان ملل متحد قابل قبول نبوده و عملی تجاوزکارانه به حساب می‌آید» (Putin, 2014). درخور توجه است که در حاشیه یکی از جلسات مجمع عمومی هنگامی که حمد بن جبر آل ثانی^۴ با صدای بلند به انتقاد از ویتالی چورکین^۵ سفیر روسیه در سازمان ملل پرداخت، می‌گوید: «اگر شما مرتبه دیگر با این لحن با من صحبت کنید. ما نیز از فردا می‌گوییم قطر در نقشه جهان جایی ندارد» (Malashenko, 2013:13). هم‌زمان روسیه درباره عواملان این حملات اسنادی را در

1. Gennady Gatilov

2. Ghouta

3. Vladimir Putin

4. Hamad Bin Jassim Bin Jaber Al Thani

5. Vitaly Churkin

اختیار اعضای شورای امنیت قرار داد که باعث سکوت و تغییر مواضع اولیه آن‌ها گردید. بر طبق اسناد منتشر شده پرتاب دو موشک حامل مواد شیمیایی از منطقه دوما در حومه دمشق که تحت سیطره مخالفان قرار داشت به منطقه الغوطه آشکار است. مقامات کرملین بر این اعتقادند که حملات غوطه شرقی اقدامی از پیش برنامه‌ریزی شده به وسیله شورشیان بوده و حمایت‌های خارجی از جانب برخی کشورها جهت ایجاد دستاویزی در راستای تهاجم نظامی علیه سوریه پشت سر این حملات قرار دارد. لذا روسیه مبتکر اصلی طرح نابودی سلاح شیمیایی سوریه بود و در حقیقت دیپلماسی روسی با پیشنهاد طرح مصادره سلاح‌های شیمیایی، دولت سوریه را از خطر سقوط احتمالی نجات داد. این مسئله در افزایش قدرت چانه‌زنی این کشور در مدیریت بحران سوریه تأثیر بسزایی گذاشت و به علاوه نشان از موفقیت الگوی روسیه در حفظ حکومت سوریه دارد (Azizi, 2018:98). به نظر می‌رسد که این رخداد هر چند سوریه را از داشتن یکی از اهرم‌های قدرت خود محروم ساخت منتها به واسطه اینکه پیشگام در نابودسازی سلاح‌های شیمیایی تحت اختیار شد، یک پیروزی^۱ و اقدام و کنش مشروعیت‌ساز و مبتکرانه برای سوریه و حامیان آن از جمله روسیه بود (Al-Azm, 2013).

ب) **تحریم نشست تونس:** کنفرانس موسوم به گروه دوستان سوریه^۲ به منظور یافتن راه‌حلی جهت خاتمه بحران با حضور نمایندگان ۷۰ کشور جهان در روز ۲۴ فوریه ۲۰۱۲ در کشور تونس برگزار شد. در این اجلاس نمایندگان قطر و تونس پیشنهاد مداخله نظامی را مطرح نمودند. مقامات سیاسی - امنیتی فدراسیون روسیه به دلیل یک‌جانبه بودن اجلاس و عدم دعوت از دولت سوریه این نشست را تحریم کرده و در آن شرکت نکردند (Kucukkeles, 2012:13). روس‌ها بر این اعتقاد بودند که این نشست توسط کنشگرانی طرح‌ریزی شده که با حمایت تسلیحاتی و اطلاعاتی از مخالفان به روند تجزیه سوریه کمک می‌کنند و بنابراین نمی‌توان و اشتباه است، چنین نشستی را اجلاس دوستان سوریه نام نهاد، لذا این گروه موجبات گسترش بیش از پیش

1.victory

2.Friends of Syria Group

تروریسم بین‌المللی را فراهم می‌آورد. در همین رابطه الکساندر لوکاشوویچ^۱ سخنگوی وزارت امور خارجه روسیه می‌گوید: «روسیه تمایل ندارد در نشست دوستان سوریه شرکت کند. معلوم نیست هدف واقعی از این کنفرانس چیست. مسئله مهم این است که گروه‌های مخالف در نشست حضور دارند، اما از نمایندگان دولت سوریه دعوت نشده است. به نظر می‌رسد که آن‌ها در حال سازمان‌دهی یک ائتلاف بین‌المللی به منظور حمایت از جنگ بر ضد سوریه هستند. در صورتی که طبق اصول بشر دوستانه باید سازوکارهای بهتری اتخاذ شود» (Bryanski and Ben, 2012).

ج) تحریم نشست پاریس: این نشست در تاریخ ۶ جولای ۲۰۱۲ در پاریس برگزار شد. علی‌رغم دعوت رسمی از روس‌ها، آن‌ها اعلام کردند که در این اجلاس نیز شرکت نخواهند کرد و نسبت به موفقیت آن خوش‌بین نمی‌باشند. از این رو با صدور اعلامیه‌های اعتراض‌آمیز از شرکت در آن خودداری کردند. عدم شرکت روس‌ها به منزله قائل نشدن اعتبار قانونی برای این نشست بود، موضوعی که واکنش هیلاری کلینتون وزیر امور خارجه آمریکا را این‌گونه در پی داشت: «روسیه باید بهای شرکت نکردن در نشست‌ها و ایجاد مانع در مقابل پیشرفت این گونه چاره‌اندیشی‌ها را بپردازد» (Weaver and Whitaker, 2012:9).

د) شرکت فعال در نشست‌های آستانه و سوچی: متعاقب پیروزی‌های ارتش روسیه و باز پس‌گیری شهر راهبردی حلب به عنوان دومین شهر بزرگ سوریه، روسیه به همراه دو کشور ایران و ترکیه در دسامبر ۲۰۱۶ دور جدیدی از گفت و گوهای صلح سوریه را آغاز کردند که تاکنون ۱۰ دور آن در آستانه^۲ پایتخت قزاقستان برگزار شده و یک دوره نیز در شهر سوچی^۳ روسیه برگزار گردیده است. سه کشور روسیه، ترکیه و ایران، سازمان ملل متحد، هیئت وابسته به دولت سوریه و هیئت‌های وابسته به گروه‌های مخالفین سوریه، بازیگران اصلی شرکت‌کننده در اجلاس بودند. این سه کشور به عنوان کشورهای ضامن صلح آستانه به دنبال پیدا کردن

3.Alexander Lukashевич

1.Astana

2.Sochi

راه‌حلی جهت حل و فصل جنگ هشت ساله در سوریه بودند و توانسته‌اند مخالفان و موافقان دولت سوریه را در قالب نشست گفت‌وگوهای سوری - سوری^۱ کنار یکدیگر جمع کنند. به ابتکار روسیه دهمین دور مذاکرات در سوچی برگزار گردید. مقامات روسیه در طول این نشست تلاش زیادی به منظور برقراری آتش‌بس و گسترش مناطق کاهش منازعه داشتند (Kurtzer et al, 2018:20). نکته قابل تأمل در مذاکرات سوچی تأکید طرف‌های شرکت‌کننده بر مبارزه با تروریسم و به صورت ویژه تلاش جهت نابودی نهایی داعش، جبهه‌النصره و همه‌دیگر افراد، گروه‌ها، تشکل‌ها و موجودیت‌های وابسته به القاعده یا داعش بود. در خور توجه است که نشست‌های آستانه و سوچی سوریه را قادر ساخت تا به دستاوردهای نظامی جدیدی در عرصه نبرد میدانی نائل آید و از این طریق موقعیت خود را بیش از پیش محکم سازد (Russell, 2018:2). این نشست‌ها با ایجاد بخش‌هایی با عنوان مناطق کاهش تنش^۲ و مناطق غیرنظامی^۳ تلاش کرد تا ضمن کاهش دامنه کشتارها و فرسایش نیروهای ارتش سوریه از تعداد جبهه‌های درگیری با گروه‌های تروریستی بکاهد و توان خود را در مناطق اصلی درگیری متمرکز نماید، این موضوع نهایتاً منجر به بازپس‌گیری شهر راهبردی ادلب^۴ گردید.

ذ) اتحاد و ائتلاف‌سازی: روس‌ها به خوبی درک کرده‌اند که تحولات سوریه منجر به نوعی جناح‌بندی شده است، از این رو گریزی از ورود به نظام اتحاد و ائتلاف‌ها ندارند. در همین راستا اشراف اطلاعاتی و عملیاتی ایران بر صحنه میدانی سوریه، روس‌ها را متقاعد ساخت تا منظور کسب نتیجه‌گیری بهتر به اتحاد با ایران بپردازند؛ چرا که به زعم آن‌ها ایران به صورت سنتی در این گستره حضور دارند و به ویژه حضور زمینی این کشور می‌تواند به مثابه‌ی حلقه‌ی تکمیل‌کننده عملیات هوایی آن‌ها قلمداد شود. جک کین^۵ یکی از فرمانده‌های بازنشسته ارتش آمریکا معتقد است که: «ائتلاف روسیه و ایران از نظر راهبردی تغییردهنده بازی قدرت در

3.Syrian-Syrian Dialogue

1.De-Escalation Zones

2.Demilitarised Zone

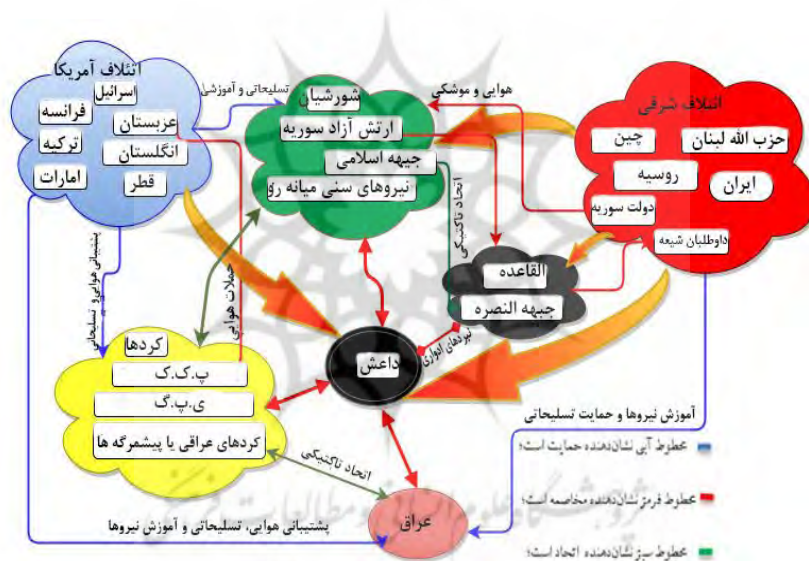
3.Idlib

4.Jack Keane

خاورمیانه است. این ائتلاف بر تمام کشورهای خاورمیانه اثر گذاشته و احتمالاً نفوذ آمریکا را از بین می‌برد» (Pletka, 2015). از سوی دیگر چینی‌ها نقش ویژه‌ای در پازل مدیریت بحران سوریه داشته‌اند. نقش عمده‌ی این کشور در وتوی قطعنامه‌های ضد سوری در شورای امنیت متمرکز است. جلوگیری از تسلط آمریکا بر سوریه و کل منطقه خاورمیانه وجه اشتراک میان روسیه و چین برقرار ساخته است. همین مسئله انگیزه زیادی جهت همکاری میان آن‌ها در تحولات به وجود آورده است. شکل (۳) نشانگر خوشه‌بندی نظام اتحادهای در بحران سوریه است.

شکل (۳): نظام اتحادهای در بحران سوریه

Source (<https://www.Reddit.Com/R/Syriancivilwar/Comments/49dd29>)

ر) کمک‌های مالی و اقتصادی: با ادامه روند نا آرامی‌ها به صورت فرسایشی و پیشروی بیش از پیش گروه‌های تروریستی از یک سو و شدت گرفتن تحریم‌های اقتصادی، سیاسی و فناورانه علیه سوریه از سوی دیگر، صحبت از کمک‌های مالی و اقتصادی حامیان دولت سوریه به ویژه روسیه به میان آمد. تا جایی که بسیاری از کارشناسان بر این اعتقادند که کمک‌های اقتصادی روسیه به دمشق یکی از موارد مهمی بوده که به ابقای بشار اسد کمک نموده است (Lund, 2014:1). روسیه کمک‌های مالی و اقتصادی فراوانی در قالب وام‌های با بازپرداخت

بلندمدت، تجهیزات حوزه انرژی، مواد غذایی و مواد دارویی زیادی را در اختیار دولت سوریه گذاشت. با تحریم بخش انرژی سوریه و بسته شدن باب فروش انرژی، مسکو سازوکاری را فراهم ساخت تا نفت سوریه را دریافت و سپس در بازارهای جهانی به فروش برساند و نهایتاً پول حاصل از فروش آن را در اختیار دمشق قرار دهد. چند هفته پس از تحریم‌های اروپای و آمریکا علیه سوریه، در دسامبر ۲۰۱۱ بانک مرکزی روسیه، چندین حساب را نزد بانک‌های وی تی بی، وی ای بی و گازپروم بانک^۱ باز کرد. این اقدام باعث شد تا سوریه علی‌رغم تحریم‌ها، به مبادلات مالی بین‌المللی خود ادامه دهد. هدف اصلی افتتاح این حساب‌ها، واریز و خارج کردن دارایی‌های بانک مرکزی سوریه نزد مؤسسات اروپایی بود (Yazigi, 2014:4). تحت چنین شرایطی که سوریه مورد حمله تحریم‌های بین‌المللی قرار داشت شرکت نفت و گاز روسیه در دسامبر ۲۰۱۴ یک قرارداد ۹۰ میلیون دلاری جهت اکتشاف و تولید نفت با سوریه امضا کرد (Saul, 2014). هیلاری کلینتون در این خصوص می‌گوید: «ذخایر ارزی سوریه در حال تمام شدن بود. تحریم‌های نفتی موجب شده بود که بشار اسد میلیاردها دلار ضرر کند و توانایی خود را جهت تأمین مخارج مالی جنگ از دست داد. آنچه تاکنون موجب باقی ماندن وی در قدرت گردیده، کمک‌های مالی شناور روسیه و ایران است. این کمک‌ها باعث ایجاد مانع جدی جهت تأثیرگذاری به موقع و اثربخش تحریم‌ها می‌گردد» (Weaver and Whitaker, 2014:4).

۲-۳-۵. اطلاعاتی، نظامی - تسلیحاتی

روسیه متعاقب حمایت‌های سیاسی - دیپلماتیک، ارائه کمک‌های تسلیحاتی - نظامی به رژیم بشار اسد را در دستور کار قرارداد؛ چرا که تحریم‌ها شدت گرفته بود و از طرف دیگر محدودیت‌های ارتباطی کشورهای ایران و چین جهت تأمین کامل تسلیحات مورد نیاز جبهه‌های نبرد علیه گروه‌های تکفیری، بقای دولت بشار اسد را با خطر جدی مواجهه ساخته بود، به‌ویژه اینکه آمریکا اطلاعات بسیاری از مراکز نظامی ارتش سوریه را در اختیار گروهک‌های تروریستی قرار می‌داد و به منظور تقویت آن‌ها سلاح‌های پیشرفته‌ای را تحویل یگان‌های رزمی تکفیری‌ها داده بودند. در چنین شرایطی روسیه سامانه دفاعی فوق پیشرفته اس ۳۰۰ را در سوریه مستقر

ساخت (Rojansky,2012:2). در همین راستا سرگئی لاورف^۱ اشاره می‌کند که: «روسیه تحویل اسلحه به سوریه را با رعایت معاهدات بین‌المللی انجام می‌دهد، این تسلیحات در راستای تأمین برتری نظامی دولت سوریه بر مخالفان این کشور نبوده و تعادل نیروها در منطقه را برهم نمی‌زند. تسلیحات سامانه‌هایی که به سوریه تحویل داده می‌شود، منحصراً دفاعی است و هیچ‌گونه جنبه تهاجمی ندارند» (Www.Pe.Ria.Ru). ارتش سوریه بر طبق نیازسنجی صورت گرفته سفارش ساخت ۲۰ هزار کلاشینکف به همراه ۲۰ میلیون خشاب ذخیره، تعداد زیادی مسلسل، خمپاره‌انداز، تفنگ‌های تک‌تیرانداز و دوربین‌های دیده را به شرکت دولتی روس آبارون اکسپورت^۲ به عنوان سازنده سلاح‌های جنگی داده است. مسئولان نظامی سوریه خواستار تحویل این سلاح‌ها در سریع‌ترین زمان ممکن شده‌اند. همچنین روس‌ها تعدادی از پیشرفته‌ترین هواپیماهای بدون سرنشین را در اختیار ارتش سوریه قرار داده است. این هواپیماها با فیلم‌برداری از محل اختفای تکفیری‌ها و مناطق تحت کنترل آن‌ها نقش زیادی در کمک به پیشروی یگان‌های نظامی سوریه و بازپس‌گیری مناطق اشغال‌شده داشته‌اند (Grove,2012). درخور توجه است که روسیه از سپتامبر و اکتبر سال ۲۰۱۵ با درخواست دولت سوریه از طریق حملات هوایی مواضع گروه‌های تروریستی را مورد حمله قرار داده است (karimi and Gholami,2017:190).

۳-۳-۵. رسانه‌ای

کارکرد مهم رسانه‌ها در بحران سوریه از طرفی ایجاد فضایی جهت مشروعیت بخشی به راهبردهای مسکو در راستای ترغیب افکار عمومی جهان بود. از سوی دیگر سعی کردند تا مخالفان را متشکل از گروهی از تروریست‌های بین‌المللی بدون مرز جلوه دهند که در آینده‌ی نزدیک تهدیدی برای کل جهان می‌باشند. در طول بحران رسانه‌های ملی، خبرگزاری‌ها، کانال‌های تلویزیونی و ایستگاه‌های رادیویی تلاش فراوانی در حمایت از بشار اسد به عمل آوردند. از مهم‌ترین خبرگزاری‌های روسی که اقدام به رصد و مخابره گزارش‌های شبانه‌روزی می‌کردند می‌توان به ریانووستی، ایترتاس، رادیوی اسپوتنیک، اینتر فاکس و راشاتودی اشاره داشت. با پر

2.Sergey Lavrov

1.Rosoboronexport

رنگ شدن موضوع استفاده از سلاح‌های شیمیایی، رسانه‌های روسی با انتشار تصاویر ماهواره‌ای از عاملین این جنایات، سعی کردند تا بار روانی ناشی از اتهامات را از سمت دولت سوریه بردارند و گروه‌های تروریستی را بانیان اصلی معرفی کنند. به عنوان نمونه خبرگزاری ایتارتاس بعد از حملات شیمیایی و متمر ثمر بودن طرح مسکو جهت امحای سلاح‌های شیمیایی مانور زیادی داد و بیان داشت که: «روسیه با دیپلماسی مناسب خود جلوی تحریم‌ها و قطعنامه‌های ضدبشری و حمایت‌کننده از مخالفان دولت بشار اسد ایستاده است» (Heintz, 2013).

۶. بحران اوکراین

نقطه شروع بحران اوکراین به این صورت بود که در ۲۱ نوامبر ۲۰۱۳ ویکتور یانکوویچ^۱ رئیس‌جمهور این کشور، اعلام کرد که مراحل انعقاد توافقنامه تجاری و همکاری با اتحادیه اروپا را رها کرده و حاضر به اجرای آن نیست. توافقی که قبلاً بارها تأکید کرده بود به دنبال انعقاد آن است. به دنبال این خبر نا آرامی‌ها در پایتخت آغاز شد. از ۳۰ نوامبر این ناآرامی‌ها با خشونت همراه شد و تقابل فیزیکی میان پلیس و معترضان افزایش یافت (Watanabe, 2014:1). در ۶ دسامبر در جریان ملاقات یانکوویچ و پوتین در سوچی، مذاکراتی میان آن‌ها در مورد همکاری‌های استراتژیک صورت گرفت. متعاقب این دیدار معترضین مجسمه لنین در مرکز کیف را پایین کشیدند. در اواسط همین ماه یانکوویچ به روسیه سفر کرد و قراردادی را منعقد نمود. به موجب این قرارداد روس‌ها متعهد شدند از طریق خرید اوراق قرضه دولت اوکراین ۱۵ میلیارد دلار در این کشور سرمایه‌گذاری کنند. همچنین مقرر شد قیمت گاز صادراتی روسیه به اوکراین، از ۴۰۰ دلار به ازای هر هزار متر مکعب به ۲۶۸ دلار کاهش پیدا کند (Shapouri, 2014:23). مخالفان یانکوویچ که دارای گرایش‌های قومی ضد روسی بودند، از این مسئله خشمگین شدند و فراخوان تشدید تظاهرات دادند. در ادامه درگیری میان طرفداران روسیه و اوکراین و کشته و زخمی شدن تعدادی، آزادی یولیا تیموشنکو^۲ نخست‌وزیر سابق از زندان و هم‌زمان رأی پارلمان

---

1. Viktor Yanukovich

2. Yulia Tymoshenko

مبنی بر برکناری یانکوویچ و نهایتاً جایگزینی وی با الکساندر تورچینف^۱، مقامات کرملین را بیش از پیش خشمگین ساخت. روس‌ها این رخداد را به مثابه‌ی شکلی از کودتای غربی اعلام کردند، در مقابل مقامات دولت جدید اوکراین از این تحولات با عنوان انقلاب یاد می‌کنند.

۷. دلایل اهمیت اوکراین برای روسیه

به‌رغم فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سردمداران روسیه کماکان کشورهای واقع در خارج نزدیک‌آرا به عنوان جزئی از قلمرو خود می‌دانند و نگاه استراتژیکی برای آن قائل هستند. اوکراین مهم‌ترین کشور اروپای شرقی است که از دیرباز میدان رقابت بلوک‌های شرق و غرب بوده است. روس‌ها همواره نگران نفوذ رقبای خود در اوکراین بوده است. در صورتی که رقبای روسیه کنترل خود بر کی‌یف را برقرار نمایند از قدرت چانه‌زنی مسکو در عرصه‌های امنیتی و اقتصادی در شرق اروپا و حتی در سطح نظام بین‌الملل به میزان قابل توجهی کاسته خواهد شد. مقامات فدراسیون روسیه هر گونه تحرک و تحولی در اوکراین را خوانشی از توطئه‌ی خارجی^۴ علیه منافع خود در این کشور می‌دانند. به طول کلی مهم‌ترین دلایل اهمیت اوکراین برای مسکو عبارت‌اند از:

۷-۱. استراتژیکی - امنیتی

روس‌ها احساس می‌کنند که از دو طرف در حال محاصره شدن می‌باشند: یکی از طریق گسترش سازمان پیمان آتلانتیک شمالی و دیگری از طریق اتحادیه اروپا که هر دو به طرف دروازه‌های روسیه در حال گسترش هستند (Asgarkhani, 2014:9). روس‌ها درک کرده‌اند که در صورت از دست دادن اوکراین در حلقه محاصره غرب قرار خواهند گرفت. اوکراین عمق استراتژیکی^۵ روسیه محسوب می‌شود و به مثابه سد بزرگی در برابر برنامه‌های درازمدت اتحادیه اروپا جهت گسترش به سمت شرق و رسیدن به مرزهای این کشور است. از این منظر اوکراین به عنوان دژ

3.Oleksandr Turcinov

1.Near Abroad

2.Penetration

3.Foreign Conspiracy

4.Strategic Depth

مستحکم و دیوار دفاعی در مرزهای غربی روسیه محسوب می‌شود. به سخنی اوکراین «سر دیو»^۱ سرزمین پهناور روسیه است و تسخیر این دژ به «فتح تنه»^۲ یا سرزمین روسیه منجر می‌گردد. روسیه با نفرین جغرافیایی روبرو است که ترسیم مرزهای بین‌المللی منجر به جدایی «تنه و سر»^۳ این سرزمین از همدیگر گشته است. نقشه (۴) گویای این مهم است.
شکل (۴): نقشه موقعیت جغرافیایی روسیه و اوکراین

Source:(www.En.Ria.Ru)

افزون بر این اوکراین مدخل زمینی برای جنوب غربی روسیه است و شبه‌جزیره کریمه^۴ مشرف بر ساحل محدود روسیه در دریای سیاه است (AmirAhmadian,2005:56). ناوگان دریای سیاه که ابزار روسیه جهت طرح‌ریزی قدرت در دریای مدیترانه است بر مبنای قرارداد اجاره بلندمدت در شهر سواستوپل کریمه قرار دارد. شبه‌جزیره کریمه از نظر ژئوپلیتیکی و استراتژیکی منطقه مهمی در جریان موازنه‌ی قدرت در دریای سیاه به شمار می‌آید. زیگنیو برژینسکی^۵

-
- 5.Head Of Dave
  - 6.Conquering The Trunk
  - 1.Trunk And Head
  - 2.Crimean Peninsula
  - 3.Zbigniew Brzezinski

ژئواستراتژیست و مشاور امنیت ملی جیمی کارتر، می‌گوید: «در صورتی که روسیه کریمه را از دست بدهد کل اوکراین را از دست خواهد داد» (shori,2014:53).

۲-۷. ژئواکونومیک و ترانزیتی

حجم بالایی از گاز صادراتی روسیه به اروپا از اوکراین می‌گذرد و به همین دلیل اوکراین مهم‌ترین مسیر ترانزیتی گاز به اروپا به شمار می‌رود (Khorammi and Sheikh, Mohammadi,2015:122). این کشور محل ترانزیت حدود ۸۰ درصد از گاز طبیعی و ۷۵ درصد نفت خام روسیه به اروپا است و همچنین ۷۰ درصد کالاها و مصنوعات ساخت روسیه از طریق اوکراین ترانزیت می‌شوند. مسیر اوکراین کوتاه‌ترین و به صرفه‌ترین مسیر برای روسیه است و یافتن جایگزینی برای آن اگر چه غیرممکن نباشد، بسیار سخت و پرهزینه است. حدود ۲۳ درصد از تجارت خارجی اوکراین با روسیه انجام می‌گیرد و بازارهای اوکراین محل مناسبی برای عرضه کالاهای روسی به حساب می‌آید (Market Realist,2015). شکل (۵) نقشه خطوط انرژی عبوری روسیه از خاک اوکراین را نشان می‌دهد.

شکل (۵): نقشه خطوط لوله‌ی گازی از مسیر اوکراین

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

خطوط لوله‌ی گاز عبوری از مسیر اوکراین

(Source: [Http://Whitt.Org/2014/03/06/The-Meaning-Of-Russia-2014](http://Whitt.Org/2014/03/06/The-Meaning-Of-Russia-2014))

۸. مدیریت بحران اوکراین

۸-۱. نظامی - تهاجمی

در بحران اوکراین رویکرد تهاجمی و واکنش سخت مسکو دور از انتظار نبود. از این رو جهت مهار بحران به فوریت از خود واکنش نشان دادند. رهیافت روسی جهت مدیریت بحران‌های حادث در منطقه‌ی موسوم به حیاط خلوت، به شدت خطرناک و تهاجمی است. انگیزه تهاجمی در اتخاذ این نوع استراتژی میل به گسترش ارضی و سرزمینی، مرزی، سرزمینی و مداخلات نظامی در کنار احساس تهدید از محاصره شدن توسط رقبای است. علاوه بر آن روس‌ها در این حوزه به محض مشاهده ضعف در امر چانه‌زنی دیپلماتیک به زور متوسل شدند (Miler, 1997:4). در خصوص منطقه‌ی خارج نزدیک باید گفت که اگر چه این گستره بیرون از محدوده‌ی سرزمینی روسیه قرار دارد، منتها مسکو آن را حوزه حیاتی و سنتی می‌انگارد و هرگونه دست‌اندازی قدرت‌های خارجی به خارج نزدیک را همچنان به دیده تهدید می‌نگرد (Nuri, 2010:157). الحاق

شبه‌جزیره کریمه برجسته‌ترین اقدام روسیه در طول بحران اوکراین است. فرآیند الحاق شبه‌جزیره کریمه بدین صورت بود که در جریان این بحران سرگئی آکسینوف^۱ در نشست اضطراری پارلمان کریمه به عنوان نخست‌وزیر جمهوری خودمختار کریمه انتخاب شد. آکسینوف که به جناح هوادار روسیه تعلق دارد بلافاصله اعلام کرد که دولت جدید اوکراین را غیرقانونی می‌داند و تمام نیروهای نظامی - امنیتی حاضر در شبه‌جزیره بایستی از دولت کریمه دستور بگیرند. وی همچنین جهت حفظ صلح و آرامش از روسیه درخواست کمک کرد. در ۱ مارس ۲۰۱۴ پارلمان روسیه هم به ولادیمیر پوتین اجازه داد تا از نیروهای نظامی روسیه در اوکراین استفاده کند. پس از دستور پوتین، واحدهای توپخانه و دفاع هوایی، بالگردها، کشتی‌های جنگی و سربازان نظامی جهت الحاق شبه‌جزیره به حالت آماده‌باش درآورد (Norberg and Westerlund, 2014:4). در ۲۸ فوریه ۲۰۱۴ نیروهای نظامی ارتش روسیه ملقب به مردان سبز^۲، ایستگاه‌ها، فرودگاه‌ها و ساختمان‌های واقع در دو شهر سواستوپول و سیمفروپول^۳ را به تصرف درآوردند. الکساندر تورچینوف رئیس‌جمهور موقت اوکراین صدرات آکسینوف را بی‌اعتبار و غیرقانونی خوانده و حضور نیروهای روسی را تجاوز مستقیم به خاک اوکراین اعلام کرد. منتها وزیر خارجه روسیه اعلام کرده که تحرکات نظامی نیروی دریایی روسیه در دریای سیاه کاملاً مطابق با توافقنامه‌های اصولی میان مسکو و کیف است. در تاریخ ۶ مارس ۲۰۱۴ نمایندگان پارلمان شبه‌جزیره کریمه به اتفاق آرا به پیوستن به روسیه رأی دادند. در ۱۱ مارس ۲۰۱۴ اعلامیه استقلال کریمه و سواستوپول منتشر شد و در ۱۶ مارس طی یک همه‌پرسی^۴ از مردم کریمه به منظور اعلام نظر خود جهت پیوستن به روسیه نظر سنجی شد. بر اساس نتایج حاصله ۹۳ درصد شرکت‌کنندگان در همه‌پرسی به جدایی این شبه‌جزیره از اوکراین و الحاق به روسیه، رأی مثبت دادند. در ادامه مجلس کریمه نیز رأی به استقلال و جدایی از کشور اوکراین را صادر نمود. ولادیمیر پوتین رئیس‌جمهور روسیه در روز ۱۸ مارس رسماً سند الحاق کریمه به روسیه را امضا کرد و کریمه

1.Sergey Aksyonov

2.Green Men

1.Simferopol

2.Référendum

را بخش جدایی‌ناپذیری از خاک روسیه خواند. وی در سخنرانی خود در دومای روسیه اینگونه می‌گوید: «کریمه یک سرزمین ازلی روسی و سواستوپل یک شهر روسی است» (Putin, 2014). پوتین همچنین در جای دیگر اشاره می‌کند که: «چنانچه ما هیچ کاری انجام نمی‌دادیم، در آینده اوکراین به دام ناتو می‌افتاد و در آن صورت کشتی‌های این سازمان در بندر سواستوپل یعنی محل استقرار ناوگان دریایی روسیه، لنگر می‌انداختند» (Putin, 2014).

۲-۸. سلاح انرژی

کشورهای اروپایی و اوکراین، وابستگی زیادی به واردات نفت و گاز از روسیه دارند. حوزه‌ی انرژی سلاح سیاسی مؤثری جهت افزایش قدرت چانه‌زنی^۱ و امتیازگیری است. روسیه با استفاده از انرژی در پی بازسازی امپراتوری خود است. این کشور حدود ۸۵ تا ۹۰ درصد نفت و ۷۵ تا ۸۰ درصد گاز وارداتی اوکراین را پوشش می‌دهد. توماس فریدمن^۲ در این رابطه می‌گوید: «هم‌اکنون تأثیر لوله‌های گاز روسیه بر اروپا بسیار بیشتر از موشک‌های فوق پیشرفته این کشور است» (Kempe, 2018:9). در جریان بحران اخیر، روس‌ها تخفیف‌هایی که به‌عنوان بخشی از توافقنامه با اوکراین برای اجاره پایگاه دریایی خود در بندر سواستوپل داده بود را ملغی نمود. این موضوع باعث افزایش ۲۶ درصدی بهای گاز صادراتی به اوکراین شد. رئیس‌جمهور روسیه به منظور اعمال فشار بیشتر بر اوکراین اعلام کرد که اوکراین باید بدهی‌های معوق خود را در همان ماه پرداخت نماید و همچنین دولت اوکراین باید بهای گازی را که می‌خرد پیش‌پرداخت کند. البته روسیه در هر بحرانی از کارت انرژی استفاده نمی‌کند بلکه در راستای مدیریت تهاجمی بحران‌ها و آن‌هم در مواقع اضطراری این حربه را به کار می‌برد.

۳-۸. قومی - زبانی

روسیه پس از استقلال اوکراین در سال ۱۹۹۱ همواره از اهرم‌های قومی و زبانی مبنی بر حضور روس تبارها در مناطق شرقی این کشور به عنوان یک کارت بازی^۳ بهره برده است. در طول بحران اخیر نیز با حمایت و تحریک مخالفان و جدایی‌طلبان از این کارت بهره برده است. در

---

3. Bargaining Power

4. Thomas Friedman

1. Cardgames

همین راستا سرگئی لاوروف اعلام نمود که: «هر گونه حمله به شهروندان روس در قلمرو اوکراین به مثابه حمله به فدراسیون روسیه تلقی می‌گردد» (Voskresensky, 2014). به علاوه کرملین با پیشرفته‌ترین سلاح‌های رزم انفرادی، تانک‌ها، خمپاره‌اندازها، موشک‌های زمین به هوا و زمین به زمین، آموزش نیروهای داوطلب در کنار کمک‌های اطلاعاتی-ارتباطی، روس تبارهای طرفداران خود را تسلیح کرده است. در همین رابطه طرفداران مسکو در شهر لوهانسک^۱ که پرچم‌های روسیه را در دست داشتند، پس از تصرف اماکن دولتی با سردادن شعارهایی خواهان برگزاری همه‌پرسی و پیوستن این ناحیه به روسیه شدند. مخالفان در شهر دونتسک نیز همین سیاست را در پیش گرفته و پرچم روسیه را بر فراز ساختمان‌های دولتی قرار دادند. در شهر خارکیف^۲ و اودسا^۳ نیز تظاهراتی جهت جدایی از اوکراین و الحاق به روسیه برگزار شد (Grider, 2014:1).

۸-۴. سیاسی - دیپلماتیک

۸-۴-۱. کنفرانس ژنو یک و دو^۴

این مذاکرات در هفدهم آوریل ۲۰۱۴ در ژنو سوئیس برگزار شد. هدف اصلی این نشست، تلاش جهت حل و فصل تضاد منافع میان شرق و غرب و در نتیجه خاتمه بحران اوکراین بود. در این نشست بر روی مواردی همچون خلع سلاح گروه‌های غیرنظامی، تخلیه سازمان‌های دولتی اشغال‌شده، عفو عمومی از سوی دولت اوکراین، تشریک‌مساعی سازمان امنیت و همکاری اروپا به منظور جلوگیری از گسترش تنش‌ها گفت‌وگو شد. دور دوم این مذاکرات به صورت نشستی سه جانبه میان وزرای خارجه سه کشور آمریکا، روسیه و اوکراین، در دوم مارس ۲۰۱۵ برگزار شد. لاوروف در این دیدار دولت اوکراین و حامیان اروپایی - آمریکایی آن را به نقض تعهدات ژنو یک محکوم نمود و هشدار داد چنانچه دست از این سیاست خود بر ندارند، اوضاع در اوکراین غیرقابل کنترل خواهد شد (Tran, 2015).

2.Luhansk

1.Kharkiv

2.Odessa

3.Geneva I and II Conference

۲-۴-۸. مذاکرات مینسک یک و دو

کشورهای روسیه، اوکراین، آلمان و فرانسه گروهی موسوم به گروه تماس^۱ را با هدف مذاکره پیرامون بحران اوکراین در شهر مینسک، پایتخت بلاروس تشکیل دادند. طی نشست مینسک یک پروشنکو روسیه را متهم به فرستادن نیرو به اوکراین کرد و خبر داد تا به حال تعدادی زیادی از سرباز روسیه در کارزار روسیه کشته شده‌اند. پوتین نیز این شایعات را یک کم‌دی سیاسی برشمرد و تأکید کرد که روسیه طرف جنگ نیست، بلکه کنشگران دیگر را باید به عنوان بانیان اصلی جنگ شناخت. در همین رابطه پوتین در یک موضع‌گیری جدی و با اعلام یک پیام مهم گفت: «روسیه هیچ وقت با یک ارتش ضعیف درگیر نخواهد شد» (Gregory, 2015:1).

۳-۴-۸. نشست نورماندی^۲

این نشست که هدف آن تحقق کامل توافق مینسک بود، با حضور وزاری خارجه چهار کشور اوکراین، فرانسه، روسیه و آلمان در تاریخ ۱۱ ژوئن ۲۰۱۸ در برلین برگزار شد. هدف از برگزاری این نشست، تحلیل اوضاع کنونی در اوکراین جهت برقراری آتش‌بس و تحقق کامل تعهدات مندرج در توافق مینسک به ویژه آزادی تمامی زندانیان بود (Diplomatie.Gouv, 2018).

۵-۸. رسانه‌ای

روسیه در طول بحران اوکراین تمامی ظرفیت‌های خود در بخش رادیو، تلویزیون، خبرگزاری‌ها، شبکه‌های ماهواره‌ای، اینترنت، وب سایت‌ها در دو بخش صورتی و تصویری را به کار گرفت تا مواضع اعلامی و اقدامات اعمالی خود در طول مدیریت بحران را موجه و مشروع جلوه دهد. ابتدا باید به خبرگزاری رسمی روسیه یعنی تاس^۳ اشاره داشت. بعد از سقوط بوئینگ ۷۷۷ خطوط هوایی مالزی در شهر دونتسک اوکراین، در صورتی که طرفین همدیگر را مظان اتهام قرار دادند، خبرگزاری تاس با انتشار اسناد مختلف اعلام کرد که هواپیمای مسافربری مالزیایی بر فراز اوکراین هدف موشک‌هایی قرار گرفت که از سامانه‌های ارتش این کشور به نام باکام

۱۱ شلیک شده است. خبرگزاری اسپوتنیک^۲ نیز در طول بحران نقش برجسته‌ای ایفا کرد. به عنوان نمونه در ۲۱ آوریل ۲۰۱۵ اسپوتنیک اعلام کرد که یانوش کورین میکه^۳ نماینده لهستان در پارلمان اروپا^۴ اعتراف کرده که: «تیراندازان در میدان استقلال کی‌یف در جریان حوادث فوریه سال ۲۰۱۴ که منجر به وقوع کودتا و سرنگونی رئیس‌جمهور اوکراین منجر شد، در لهستان آموزش دیده بودند. افراد ما در میدان تیراندازی کردند. تروریست‌ها ۴۰ نفر از تظاهرکنندگان و ۲۰ نفر از مأموران پلیس را در میدان تیرباران کرده و به این ترتیب ناآرامی‌ها در کیف را تحریک نمودند» (Sputniknew, 2015).

۹. تجزیه و تحلیل

تجزیه و تحلیل پژوهش را می‌توان ذیل دو بحث «ادراک» و «الگوی» مدیریتی فدراسیون روسیه در بحران‌های سوریه و اوکراین مورد واکاوی قرار داد. به واسطه اینکه امنیت در مناطق جغرافیایی شرق اروپا و غرب آسیا بیش از هر گستره‌ی جغرافیایی دیگر بین‌المللی شده است، لذا کشورها نیز عمدتاً نگاهی امنیت‌محور به این مناطق دارند. بحران‌های منطقه‌ای و بین‌المللی ربط وثیقی با نوع ادراک و خوانش کشورهای ذی‌نفع و ذی‌نفع در این مناطق دارند. از این نظرگاه نوع ادراک روسیه به عنوان قدرت بین‌المللی بزرگ که علاوه بر مناطق همجوار پهنه منافع خود را در خارج از مرزهای رسمی تعریف کرده است، اهمیت زیادی پیدا می‌کند. رفتارشناسی روسیه در طول بحران سوریه از ابتدای تحولات تاکنون نشانگر این است که به دلیل مسافت طولانی و اینکه تهدیدات حادث در سوریه به سهولت قابلیت تسری به چهارچوب سرزمینی این کشور را ندارند، لذا تیم تصمیم‌ساز و اجرایی کرملین در پرتو در اختیار داشتن زمان کافی، گزینه‌های سیاسی و نظامی مختلف را گزینش کرد، از همین روی در ابتدای بحران تمرکز روسیه بر عدم مداخله نظامی مستقیم و بهره‌گیری راه حل‌های سیاسی جهت خاتمه‌ی بحران معطوف بود. هر چند روسیه منافع زیادی از جمله حفظ سوریه به مثابه آخرین پایگاه عربی در خاورمیانه جهت توازن

3.Buk-M1

4.Sputnikagency

5.Janusz Korwin-Mikke

6.Europeparliament

قوا در مقابل غرب دارد، منتها این کشور از مستقر ساختن نیروهای پیاده نظام خود به صورت گسترده ممانعت به عمل آورده است و تنها در شرایطی اقدام به اعزام یگان‌های هوایی خود به سوریه کرد که شواهد و قرائن میدانی حاکی از برهم خوردن توازن میدانی بر ضرر بشار اسد بود. به نظر می‌رسد که روسیه حتی در صورت پدیدار شدن وضعیتی که نشانگر سقوط احتمالی بشار اسد در آینده باشد از درگیرسازی نیروهای خود به صورت نبرد تن به تن و تشکیل جبهه‌های زمینی گسترده در سراسر سوریه جلوگیری نماید. از این رو بحران سوریه برای مقامات کرملین ذیل بحران‌های کند و بطئی تعریف شده و مطابق این نوع خوانش، الگوی هوشمند بحران با اولویت بهره‌گیری از اهرم‌های نرم‌افزاری و حملات هوایی بدون درگیرسازی گسترده زمینی را به عنوان مکمل الگوی سیاسی در دستور کار قرار داده است. در مقابل به خاطر اینکه بحران اوکراین در حیات خلوت و خارج نزدیک روسیه به وقوع پیوسته است، لذا امنیت این کشور را در معرض تهدید قریب و فوری قرار داد، از همین روی ادراک و الگوی مدیریتی این کشور متفاوت از مورد بحران سوریه می‌باشد. فدراسیون روسیه ادراکی به شدت تهدید محور نسبت به هر گونه تحول، درگیری و بحران در اوکراین دارد. نگرانی روسیه از این مسئله را می‌توان به مصادیق ملموس و واقع‌بینانه مبنی بر سیاست‌های توسعه طلبانه اتحادیه اروپا و ناتو به سمت شرق مستند ساخت که درصدد نزدیکی به مرزهای روسیه هستند. روسیه اوکراین را به عنوان سرزمین حائل بین خود و مجموعه‌های سیاسی، امنیتی و اقتصادی غرب قلمداد می‌کند. به همین خاطر پیامدها و نتایج بحران اوکراین به شدت مقامات روسیه را نگران ساخت، مقامات کرملین آگاهی داشتند که در صورت عدم توجه و طولانی شدن روند تصمیم‌سازی به منظور اتخاذ الگوی مدیریتی مناسب جهت مهار بحران، زمان را از دست خواهند داد، از این رو بدون کوچکترین تردید الگوی سخت‌افزاری و تهاجمی به منظور مقابله با شرایط تهدید کننده بحران که آن را توطئه‌ای از جانب غرب معرفی می‌کردند، در دستور کار قرار دادند. روس‌ها برخلاف بحران سوریه حاضر و قادرند که به منظور حفظ نفوذ و تداوم نقش‌آفرینی در گستره اوکراین و نگه داشتن این کشور به عنوان حائل بین خود و غرب، یک جنگ سخت و نظامی به صورت طولانی مدت با پیشران‌های تهدید کننده را آغاز کنند. در ادامه مقامات روسیه با آگاهی نسبت به

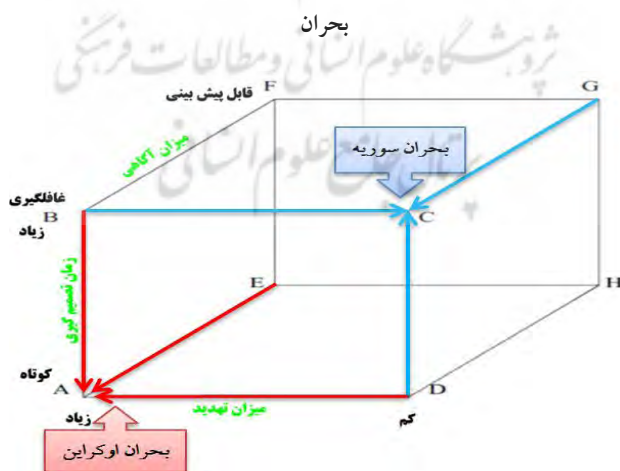
این مسئله که الگوی سخت‌افزاری و نظامی آنها مفید فایده واقع شده است، سعی در بهره‌گیری از اهرم‌های سیاسی و نرم‌افزاری به عنوان اهرمی مکمل داشتند. جدول (۲) به صورت تطبیقی ادراک و الگوی مدیریتی روسیه در بحران‌های سوریه و اوکراین را نشان می‌دهد.

جدول (۲): ادراک و الگوی مدیریتی روسیه در بحران‌های سوریه و اوکراین

ردیف	شاخص	بحران سوریه	بحران اوکراین
۱	قلمرو	خاورمیانه	اروپای شرقی
۲	تهدید	خفیف	شدید
۳	زمان	زیاد	کم
۴	غافلگیری	بالا	بالا
۵	نوع بحران	کند و بطئی	شدید
۶	الگوی مدیریت بحران	هوشمند با اولویت حربه نرم	هوشمند با اولویت حربه سخت
۷	وضعیت بحران	امتداد بحران	امتداد بحران

با توجه به اطلاعات و مؤلفه‌های مندرج در جدول (۲) می‌توان ادراک و الگوی مدیریتی فدراسیون روسیه در بحران‌های سوریه و اوکراین را بر روی مدل مکعب بحران مشخص ساخت. بر این اساس بحران سوریه در نقطه «C» مکعب قرار دارد و بحران اوکراین نیز بر روی نقطه «A» قرار گرفته است.

شکل (۶): نمودار ادراک و الگوی مدیریتی فدراسیون روسیه در بحران‌های سوریه و اوکراین بر روی مدل مکعب

۱۰. نتیجه گیری

مدل‌های نظری زیادی جهت واکاوی چرایی و چگونگی واکنش کنشگران در بحران‌ها ارائه شده است. مکعب بحران از جمله الگوهای نظری است که با مطرح ساختن سه مؤلفه‌ی تهدید، زمان و مقدار آگاهی، سعی در ارائه بینشی روشن در این خصوص دارد. کنش و واکنش بازیگران غالباً نشأت گرفته از ادراک آن‌ها نسبت به شدت و ضعف عناصر سه‌گانه فوق‌الذکر است. کشورها هنگام رویارویی با بحران‌ها، یکی از الگوهای نرم‌افزاری، سخت‌افزاری و هوشمند را به منظور کنترل تحولات اتخاذ می‌کنند. این پژوهش درصدد پاسخ به این سوال بود که با توجه به مدل مکعب بحران، ادراک روسیه نسبت به بحران‌های سوریه و اوکراین چگونه بوده و از طریق چه سازوکارهایی تحولات را مدیریت کرده است؟ یافته‌های پژوهش حاکی از این است که به دلیل حادث شدن بحران اوکراین در عمق استراتژیک و حیاط خلوت فدراسیون روسیه، ادراک مقامات این کشور، به شدت تهدیدآمیز بوده، لذا بحران را پرخطر و شدیدی واقع در نقطه A مکعب قلمداد کردند، از طرفی روس‌ها با فشار زمانی زیادی جهت اقدام‌های عملی مواجهه هستند و عنصر غافلگیری راهبردی نیز آن‌ها را تحت فشار و هراس قرار داد. منتها به زعم مقامات روسیه، بحران سوریه در طیف بحران‌های کند و بطئی یا در نقطه C مکعب قرار دارد و تهدید شدید و مستقیمی علیه ارزش‌های حیاتی و سرزمینی روسیه مترتب نیست، از این رو تهدید اندک است؛ این مسئله به دلیل وجود عناصر تروریستی در ایالات خودمختار نظیر چیچن و داغستان و همچنین نگرانی از برهم خوردن موازنه قوا در خاورمیانه می‌باشد، از سوی دیگر فرصت زیادی جهت اقدام دارند، منتها تاکتیک‌های عناصر تهدیدکننده نیز کماکان عنصر غافلگیری و پیش‌بینی را برجسته ساخته است. از این رو با نظر داشت سه مؤلفه‌ی محوری مکعب بحران یعنی سطح تهدید، میزان زمان و مقدار آگاهی، برحسب اینکه بحران در چه گستره جغرافیایی از کره خاکی رخ داده باشد و اینکه روسیه در آنجا چه منافع دارد، الگوی مدیریتی این کشور نیز متفاوت است. روسیه در بحران‌هایی نظیر اوکراین که در منطقه موسوم به حیاط خلوت رخ داده، تأکید اصلی را بر روی مدیریت هوشمند بحران با اولویت بهره‌گیری از اهرم‌های تهاجمی قرار داده

است، لذا دامنه‌ی اقدامات روسیه به صورت اولویت‌بندی شده شامل بهره‌گیری از حرب‌های نظامی - تهاجمی، سلاح انرژی، تحریک و تسلیح اقلیت‌های روسی، ساز و کارهای سیاسی - دیپلماتیک (ژنو یک و دو، مینسک یک و دو و نورماندی چهار) و حرب‌های رسانه‌ای می‌باشد. از سوی دیگر در بحران سوریه به دلیل اینکه تهدید مستقیمی متوجه سرزمین روسیه نیست و خارج از حلقه‌ی امنیت پیرامونی این کشور به وقوع پیوسته، الگوی مدیریت هوشمند بحران را با تأکید بر استفاده از سازوکارهای نرم، کم‌هزینه‌تر یافته‌اند. از این رو خط سیر اقدامات روسیه در بحران سوریه به صورت اولویت‌بندی شده و با قید عدم فوریت حمله نظامی همه جانبه از حوزه‌های سیاسی - دیپلماتیک شامل وتوی قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل، تحریم نشست تونس، تحریم نشست پاریس، شرکت فعال در نشست‌های آستانه و سوچی، اتحاد و ائتلاف‌سازی، کمک‌های مالی و اقتصادی تا حمایت‌های اطلاعاتی، نظامی - تسلیحاتی و رسانه‌ای امتداد یافته است.

۱۱. قدردانی

از دانشگاه‌های شاهد و علامه طباطبایی بواسطه فراهم ساختن بستر مطالعاتی نسبتاً مطلوب و میسر بودن شرایط استفاده از امکانات کتابخانه‌ای تشکر می‌کنیم. همچنین از دکتر محمد رحیم عیوضی، دکتر حسین دهشیار و دکتر غلامعلی چگنی‌زاده به دلیل راهنمایی‌های ارزنده قدردانی می‌کنیم.

References

1. Ajourloo, H (2011), Syrian Developments: Roots And Perspectives, Middle East Studies Quarterly, 18th Year, Third Issue, Fall 2011, Pp. 77-55. **[In Persian]**
2. Alizadeh Mousavi, S. M (1993), Assessing The Salafist Situation Based On The Cube Of Crisis, Volume 17, Number 68, Pp.133-150.**[In Persian]**
3. Amir Ahmadian, B (2008), Georgia Crisis, Political-Economic Information, No,Pp 252-251.**[In Persian]**
4. Asgarkhani, A. M (2014), Reflection Of International Equations In Ukraine, Tehran: Explanatory Strategic Thought.**[In Persian]**
5. Azizi ,H.R.(2018), Russian Arms Trade Approach In The Middle East And North Africa (Mena): Economic And Strategic Aspects, Geopolitics Quarterly, Volume: 14, No 4, Pp 84-103. **[In Persian]**
6. Beble, A (2014), Freezing A Conflict: The Russian-Ukrainian Struggle Over Crimea,Israel Journal Of Foreign Affairs Viii:3(2014). <https://doi.org/10.1080/23739770.2014.11446603> .
7. Borshevskaya, A (2016),Vladimir Putin And The Shitte Axis, Foreign Policy,30 August.
8. Ghaempanah, S (2006), Iran Crisis Analysis And Atomic Energy Agency Based On Cubic Crisis Model, Middle East Studies Quarterly, No. 9, Pp. 28-28. **[In Persian]**
9. Hermann,Ch (1972),Internationalcrises: Insights From Behavioral Research, New York:Free Press.
10. Hermann, Ch (1969),International Crisis As A Situational Variable,In Intern- ational Politics And Foreign Policy,Edited By James Rosenau. New York: Free Press.
11. Karimi, F; Gholami, T (2017), Masoud And Sheikh Mohammadi, Majid (2015) The U.S And Russia's Kurdish Policies: Iran's National Security And Interests ,Geopolitics Quarterly, Volume 13, Issue 46,Pp 174-201. **[In Persian]**
12. Khorammi,M; Sheikh Mohammadi, M (2015), Modeling And Analysis Of The Russia And Europe Competition On Energy, Based On The Game Theory, Geopolitics Quarterly, Volume 11, Issue 13,Pp117-138. **[In Persian]**
13. Koolae, E; Abedi, A (2017), Geopolitical Components Of The Russian Foreign Policy, Geopolitics Quarterly, Volume 14, Issue 49, Winter 2018, Pages 1-221. **[In Persian]**
14. Kostyuchenko, E (2015), Invisible Army: The Story Of A Russian Soldier Sent To Fight In Ukraine», The Guardian,International Beta. <https://doi.org/10.11649/Sn.1637>

15. Küçükkeleş, M (2012), Arab League's Syrian Policy, Policybrief Seta Foundation for Political, Economic And Social Research.
16. Lund, A (2014), Russia's Influence In Syria, The Million Ruble Question.
17. Malashenko, A (2013), Russia And The Arab Spring, Carnegie Moscow Center Doi: 10.22059/Jcep.2018.204648.449644.
18. Mearsheimer, J (2014), Why The Ukraine Crisis Is The West Is Fault, The Liberal Delusions That Provoked Putin, Foreign Affairs .
19. Mirtahari, S.R (2014), The Crisis In Ukraine And The Increasing Interoperability Of Russia And The West, Research Report Of The Deputy Of Political-Legal Research, Research Center Of The Islamic Consultative Assembly. **[In Persian]**
20. Mossalanejad, A (2014), Geopolitics Of Identity And Security Policy In The Regional Balance Of The Middle East, Geopolitics Quarterly, Volume:10 Issue:2 ,Pp 70 – 98. **[In Persian]**
21. Nasrollahi, A (2010), Managing The Coverage Of Professional Media Crisis, Tehran: Symbol Print. **[In Persian]**
22. Nuri, A (2010), What Is The Thought Of Great Power In Russian Foreign Policy, Central Asia And Caucasus Quarterly, No. 71 Autumn 2010. **[In Persian]**
23. Omidi, A; Agha Mohammadi, Z (1986), The Syrian Crisis Based On Cubic Crisis Theory, Volume 9, Number 4, Pp. 63-63. **[In Persian]**
24. Plofchan, T (2014), Timeline: Syrian Civil War, Cairo Review. Cairo Review, Documents.
25. Rojansky, M (2012), Russia Softens Stance On Syria, Carnegie Endowment For International Peace.
26. Russell, M (2018), Russia In The Middle East From Sidelines To Centre Stage, Eprs | European Parliamentary Research Service, Pe 630.293.
27. Shapouri, M (2014), The Ukraine Crisis Fields, Actors And Consequences, Tehran: Institute For Strategic Studies. **[In Persian]**
28. Voskresensky, M (2014), Moscow Will Responds To Attack On Russian Interest, Ria Novosti, 23/Aprile, 2014.
29. W. Dayton, B (2009), Crisis management, Prepared For The International Encyclopedia Of Peace Oxford University Press.
30. Yazigi, J (2014), Syria's War Economy, European Council On Foreign Relations. Ecf. Ec. 97. Doi: 10.1111/Nejo.12060.
31. Benammar, E (2013), Syria Conflict: Why Is Russia's President Vladimir Putin Supporting Basharal-Assad's Regime?, Available At: [Http://Www.Abc.Net.Au/News/2013-09-06/Why-Is-Russia-Supporting-Assad3f/4937028](http://www.Abc.Net.Au/News/2013-09-06/Why-Is-Russia-Supporting-Assad3f/4937028) (Accessed On: 4/6/2018).
32. Jonathan (2014), Exclusive: Russia Steps Up Military Lifeline To Syria's Assad – Sources, Available At: [Http://Www.Reuters.Com/Article/2014](http://Www.Reuters.Com/Article/2014)

- /01/17/Us-Syria-Russia Armsidusbrea0g0mn20140117(Accessed On: 8/1/2019).
33. Gregory, P (2015), Europe And Us Finally Declare That Russian-Soldiers Are Fighting In Ukraine,Worldaffairs,Availableat: <https://www.forbes.com/forbes/welcome>,(Accessed On: 15/10/2018).
34. Putin,V (2014), Address By A President Of The Russianfederhion, Available At:<http://eng.kremlin.ru/transcripts/6889>,(Accessed On: 1/11/2018).
35. Harmer,Ch (2012), Russian Naval Base Tartus,Backgrounder, Institute For The Study Of War.Availablrat: http://www.understandingwar.org/sites/default/files/backgrounder_russian_navalbasetartus.pdf (Accessed On: 23/10/2019).
36. Al-Azm, A (2013), U.S. & Russia Strike Deal To Destroy Syria's Chemical Weapons,Available At: <https://www.wnystudios.org/pod-casts/take-away/segments/us-russia-strike-deal-destroy-syrias-chemical-weapons> (Accessed On: 30/10/2019).

